

ad ipso *vinoual*, cum ipsos 4 olivarios qui ibidem sunt, similiter adiungo», en un doc. de l'any 1111, de l'Urgellet, del Cartoral de Sant Serni de Tavèrnoles (p. p. JSoler Garcia), p. 117.11: en el qual tenim, doncs, *vindval* amb el sentit occità i francès de 'vinyar, vinyet, paratge de vinyes', cosa que amb aquest significat no sol donar-se en català.

Mentre que aplicat a persones, sens dubte amb el sentit de 'vinater' és molt freqüent i resta encara viu en algunes zones de la llengua. En el Conflent l'*InuLC* d'Alart registra un «Petri *vinyogol* de Villafrancha»; i en un doc. del mateix any, en datiu: «Petro *vinyogoll* de Villafrancha»; encara que ho posa amb V- majúscula, no es veu per què no seria nom comú, d'ofici, d'un Pere, de Vilafranca de Conflent. Car després va extractant altres docs. rossellonesos, sempre amb la forma *vinyogol*, dels anys 1265, 1305, 1324, 1339 i 1346 (no en vaig copiar context, limitant-me a escriure «mencions quasi iguals»). Indirectament tenim molts altres testimonis rossellonesos del S. XIII, que ens dóna de l'abstracte *vinyogolia*, com a designació d'un dret o pagament (evidentment degut pels vinyòvols o les vinyes), el primer dels quals és d'un centenar d'anys més antic que els de *vinyògol*: any 1173, seguit de dos de l'any 1268 i sengles de 1260, 1272 i 1276, i dels d'un doc. de 1292, on el mot *vinyogolia* apareix un cop, i dos cops en la variant *vinyogalia*: deus el mateix doc. que cita, s. v. *costal*, de Millars, a. 1292, que autoritza a «--- et uno costale pro *vinyogolia*».

Ho retrobem en altres comarques catalanes. En Les Ordenacions de Balaguer, datades de 1313-37, prohibeixen que «nuyl *vinyògol* no gos taylor, ni pendre neguna biga --- per fer cabanals» (BABL XII, 523) i d'altra banda reconeixen que els *vinyògols* o guarda-termes tenien dret a rebre un diner per cada fanecada (Sanahuja, *Ciutat de Balaguer*, p. 123). D'altra banda veiem que la *vinyogolia* no era solament un tribut sinó també el nom abstracte de l'ofici de vinyater, car hom prohibeix que els qui siguin guardatermes puguin passar tot seguit a fer d'allò: «que negun hom qui messeguer sie, no gos pendre ofici de *vinyogolia* dins aquell any», en les mateixes ordinacions de 1313-37 (BABL XII, 524). En fi tenim *vinyògol* en un doc. de 1403 (Bna. ??) p. p. Josep M.ª Roca («La Medicina Cat. en temps del rei Martí», Bna. 1919, p. 66).

I en tenim un bon testimoni literari en Eiximenis (DAg.): «los romans són stats los majors hòmens del món, e n'hi ha haüts --- dels pus famosos, segons lo present còrs d'esta vida; e ara, per la major part, són tots dolents de cap a peus, e axí malestrucs, que mils paren banders o *vinyògols*, o goliarts e gent de forca, que no ciutadans de Roma»,¹ que Ag. o el publicador Montoliu, per poc coneixement del mot *banders*, entengueren malament «bandido, pícaro»; però *bander* 'guarda-vinyes, guarda-termes' és un mot ben conegut (i usat pel mateix Eiximenis: «què-s-que diga lo *bander*, la paor guarda la vinya»), que mai no ha tingut res del sentit de bandit o bandoler, i hi ha disjuntiva i no pas sinonímia entre «goliarts e gent de forca»

d'una banda i «banders o *vinyògols*» de l'altra, gent treballadora, camperola i mal vestida.

Després reapareix la forma *vinyòvol* amb -v-, si bé sempre amb el sentit personal: «que negun *vinyòvol* no se'n gos portar, de possessió de alcú, *verema* o fruyta alcuna», doc. valencià de 1344 (p. p. Chabàs a la revista de Dénia, *El Archivo* II, 38). També és *vinyòvol* el que hem de llegir d'una banda en un text val. del S. XVII-XVIII, i no pas *vinyossol* com va fer el DAg. (prenent els dos pals de la u pels dos de ss llargues), amb sentit de «vinyater, guarda de vinyes»; i igualment en la versió dantesca d'AFEbner, a. 1429, on Vidal i Val. cregué llegir *vinyoiol* (amb un sol pal en lloc dels dos de la u), i en la qual tradueix *vignaiol* de *Paradiso* XII, 87.

En fi, modernament, *vinyòvol* resta viu a les Balears; ja registrat a Mall., «*vinyòvol*: el qui se cuyda de les vinyes y les guarda, *viñadero*» pel DFgra., s. v.² (on se sap que ò indica la o oberta), confirmat pel DAg. («el qui guarda una vinya o vinyes», *AlcM* i anotat a Pollença per Griera (BDC v, 56); i *casa de vinyòvol*: «la caseta construïda per viure-hi el guarda de la vinya» (Lluçmajor, BDC xx, 87). Igual a Menorca: «*vinyòvol*: viñadero; *messier*: vineae custos», princ. segle XIX, FebrCard.; «es *vinyovul*: el vinyater», Camps Merc. *Folkl. Men.* I, 189) i confirmat per *AlcM*.

Per la banda de Ponent l'àrea del nostre mot arribava fins a la frontera lingüística i fins la ultrapassava poc o molt. A la comarca del Matarranya, de llengua catalana però anexionada a Aragó, on els aragonesos obligaven a castellanitzar (a la diabla) els mots dels docs., porta un doc. de 1392, datat a Vall-de-roures: «jutados, notarios, monteros y *viniogalos* y otros oficiales», i un altre del mateix any, el mateix però amb la forma ja aragonesa *viñiuégalos* (*Bol. d. Hist. y Geogr.*, B. Aragó I, 224, 285).

Que per tant ja seria mot aragonès. No sabem quina extensió hagi tingut això a l'Aragó, car no figura en altre glossari aragonès que Boraó, que almenys, però, confirma aquesta forma diftongada «*viñiuégalos*: guarda de las huertas». Però millor ho confirmem, amb el sentit de sempre, amb les *Ordinaciones* de Barbastro (que vénen a ser de la mateixa data i latitud geogràfica que les citades de Balaguer, una trentena de km. més a l'E.): «ordenaron que los *vinyuegalos* e messegüeros reziban la *vinyogalia* e messegaria que antigamente han aconstumpnado rezeber» (*Rev. de Aragón* IV, 57): aquí, doncs, com a Balaguer, la 'vinyogolia' era el sou del vinyòvol o més aviat guardavinyes.

Durant molt de temps els etimòlegs romanistes no es preocuparen més que del fr. *vignoble* 'vinyer', única llengua on el concixien, sense cap idea que el mot existís en cat. i ben poca que fos occità, com sigui que no apareix en els trobadors ni en l'ALF, ni pràcticament tampoc en PSW ni TdF. Fou un llarg reguitzell de propostes etimològiques contradictòries, la major part estirades pels cabells, o semànticament i lexicalment fantàstiques: VINI OPULENS 'opulent de vi', Diez (*Wb.*, 746), *VINEOPŌLIS híbrid amb cua grega 'la ciutat de la vinya', Körting, § 8738; *VINEOBŪLUM, for-